

دید و بازدید عید

جلال آل احمد

- سلام حضرت استاد تشریف دارند؟ بفرمایید فلانی است.

....

- صدای استاد از داخل اتاق بلند شد و از حیاط گذشت که با صدای کشیده میگفت: «آقای ... بفرمایید تو .. کلبه .. در...ویشی ... که صاحب و دربون ... ندازه.»

- به به! سلام آقای من! گل آوردی؛ بیا جانم! گل آوردی؛ لطف کردی؛ بیا جانم! بیا بنشین پهلوی من و از آن بهاریه های عالی که همراه داری برای ما بخوان، بخوان تا روحمان تازه شود. ما که فقط به عشق شما جوانها زنده ایم ...

- اختیار دارید حضرت استاد، بنده ... در...ر مقابل شما؟!

- نه نمیشه. بجان خودم نمیشه حتما باید بخونی وگر نه روحم کسل میشه.

- حضرت استاد اطلاع دارند که بنده شعر نمی سازم. آن هم در حضرت شما؟

- به! مگه ممکن است؟ من میدونم که هیچ وقت بی شعر پیش من نمیآیی. زود باش جانم.

ولی مجلس بیش ازین بما اجازه تعارف و تیکه پاره نمیداد. دور تا دور میز گرد، پراز شیرینی فرنگی و آجیل های خوش خوراک، از همه قماش مردمی یافت میشد. حتی آخوند، منتهی به لباس معمول متجدد. در يك گوشه اطاق بروی میز کوچکی بیش از ده پانزده گلدان پر از گلهاي درشت، گلهاي که خریدن یکی از آنها هم در قدرت مالی من نیست، چیده شده بود و هوای اطاق را دلنشین ساخته بود. مبلمان رديف و تمیز، کارد و چنگالها براق و گلدان های نقره روی بخاري درخشانده.

آقای - ط - نماینده مجلس شورى، آقای - ن - بازرگان معروف، آقای - پ - شاعر شهیر، آقای - س - کفیل وزارت دارایی، آقای - ه - وزیر اسبق؛ چند نفر محصل جوان هم که حضرت استاد در دلشان خیال میکردند فقط برای گرفتن نمره آخر سال بدست بوس شرفیاب شده اند، در آن ته کز کرده بودند. شکم ها پیش، سرها عقب، پاها به زیر میز دراز، دست ها در پس پیش رفتن و آرواره ها در جنبش؛ دو سه نفر با هم مباحثه می کردند.

در دیوار از تابلو های بزرگ رنگی و قالیچه های کوچک ابریشمی و قطعات خوش خط و زیبا پر بود. در آن بالا عکس جوانی اسناد در حالی که يك دست زیر چانه، بروی میز تکیه کرده بود و در دست دیگر قلمی داشت و غرق نمیدانم ... چرا - چرا میدانم - حتما غرق در شعر گفتن بود، دیده میشد.

يك میز دیگر، کمی کوچکتر، که مبلمان ارزان تري بدور آن چیده شده بود معلوم نبود برای چه کسانی در آن گوشه عقب اطاق گذاشته شده.

میان کتابها و مجلاتی که در آن کنار بروی میز انباشته بود و برای جوان تازه کاری مثل من دلیل پر کاری و بی خوابیهای حضرت استاد بود، سرخی پشت جلد مجله های تبلیغاتی چشم را میزد.

آقای - ط - نماینده مجلس، نمیدانم در دنبال چه سخنانی، که من چون پسته میشکستم ملتفت نشدم؛ وارد سیاست شده بود و در اطراف کابینه داد سخن میداد:

- بله. دولت هیچ «اوتوریت» ای از خود نشان نمیدهد یعنی تقصیری ندارد. «شاکن پورسوا» کار میکند و هیچکس در فکر اجتماع نیست. همه تنها «کریٹیک» و هیچیک عمل «پوزیتو» ای از خود بروز نمیدهد. مثلاً تسلیح عشایر که این همه سر زبانها افتاده، من خودم تازه از حوزه انتخابی آن بر می گردم، به وجدان و شرفم قسم میخورم که حتی يك قبضه هم پخش نشده و فقط هزار تا در...

جمله با هیا هوی ورود يك نفر بریده که از پشت پرده بصدا در آمده بود:

- سلام حضرت استاد بزرگوار. از صمیم قلب تبریک عرض میکنم. وظیفه وجدانی بنده است که همیشه خاک در گاهتان را سورمه چشم کنم. ولی چقدر رو سیاهم که این قدر قصور ورزیده ام. امیدوارم خواهید بخشید.

و هنوز ننشسته، مشغول شد؛ و در حالی که هنوز دهانش می جنبید سرو کله ای برای دیگران جنباند. آقای - ط - نماینده مجلس ادامه داد:

- بله خیلی خوب شد آقای مدیر روزنامه - م - هم تشریف آوردند و من تا اندازهای میتوانم یقین داشته باشم در پیشگاه ملت حرف میزنم. بله باید سعی کرد موقعیت دولت را درین بحرانیهای شدید که برای استقلال مملکت خطر دارد تثبیت کرد و با پیشنهاد روش های عملی و در عین حال انتقادی، از آن پشتیبانی نشان داد. من سنگ دولت را به سینه نمیگویم ولی خوب نیست در انظار خارجیان این انتقاد های آبرو ...

روزنامه نویس که دهانش پر بود بمیان حرف او دوید:

ای آقا! از چه دولتی پشتیبانی کنیم؟ دولتی که اینقدر «پرسونالیت» ندارد که به تلفن يك منش فلان سفارتخانه اهمیت ندهد و دهان مطبوعات را که رکن چهارم، بعقیده من رکن اول آزادی يك ملت «دموکرات» است نبندد، کجا قابل پشتیبانی

است؟ اگر جرات کار ندارد چرا مانده است؟ تشریف ببرد. و اگر دارد چرا بحرف هرکس ناکس گوش میدهد؟ و حضرت استاد تایید فرمودند که: - بله همین طور است، واقعا عین حقیقت را فرمودید. آقای - ن - بازرگان معروف هم عاقبت سري توي سر ها در آورد که:

- پس معلوم شد چرا آقا با دولت سر قوز آمده اند. هه! ما بازاریها - گر چه ببخشید من بازاری نیستم، بازرگانم - همیشه به حقیقت امر نگاه میکنیم. آخر آقا جان با توقیف يك روزنامه شما که لابد با آن صبح تا شام جز فحاشی کار دیگری نمیکرده اید که نباید دولت سرنگون بشود! باید دید دولت ها برای ملت چکار می کنند؟ آخر جانم این دولت را از بین ببرید - ببرید . من از آن دفاع نمیکنم. ولي آن وقت کي را سرو کار خواهید آورد؟ یکی از آن بدتر! (خودش جواب داد و هر هر خندید) از حق نباید گذشت، این دولت چکار است که نکرده؟ من خودم يك مال التجاره کلانم را متفقین در ولایات توقیف کرده بودند؛ عصر به من خبر رسید؛ شبانه به منزل نخست وزیر رفتم و خواستمش - با «روب دوشام» آمد پیش من. قضا را گفتم. فوري به وزیر خارجه اش تلفن کرد و گفت سفیر آن دولت را بخواهند و کار مرا برسد. و فردا کار من درست بود. آخر شما ...

- هه! هه! هه! پس معلوم شد آقا چرا جوش دولت را میزند - این روزنامه نویس بود - آقا خیال میکنند ملت همین ایشان هستند که چون منافعشان در يك مورد تامین شده پس دولت را باید تثبیت کرد. شما آقایان تکلیف خودتان را انجام می دهید که از دولت پشتیبانی می کنید. شما که اموالتان را از ایشان پس گرفته اید، حضرت آقای نماینده مجلس هم که لابد لاستیک ماشینشان سر وقت میرسد. ولي ما دیگر برای چه از دولت پشتیبانی کنیم؟ ثانیاً تقصیر شما نیست، شما بازاری ها تاره روزنامه خوان شده اید و فقط اسمی از دولت و ملت و حق و وظیفه شنیده اید. ولي نمیدانید کجا به کجا است. آقای - ن - بازرگان معروف با عجله گفت: - آقا من که گفتم بازاری نیستم. - و همه خندیدند.

جوانک هاي محصل که گویا اولین بار بود در يك مجلس با نماینده محترم مجلس و وزیر و روزنامه نویس - يعني نیروي ملت - و سران قوم دور هم بروي يك جور مبل نشسته بودند، دهانشان از تعجب باز مانده بود و نمی دانستند چه بکنند. شاعر شهیر، آن ته در مبل فرو رفته بود و گاه گاه دره میکرد و شاید برای عکس جواني استاد که در آن بالا روبروي او بر دیوار بود، در مغز خود شعر میساخت که فردا در مجله « شعر جدید » چاپ کند.

سرم درد گرفته بود و از اینکه درین جا هم نمی توانستم دمی راحت باشم خیلی کسل بودم. آقای - ط - نمایند مجلس از وقتی که این مرد که روزنامه نویس میداندار مجلس شده بود خاموش بود و آبنا می مکید. بلند شدم و خداحافظی کردم:

- خیلی مشغوف شدم. خیلی باید ببخشید. مصدع اوقات شده بودم. امیدوارم در سال جدید استفاضات واستفادات و و نفهمیدم چطور از خانه در رفتم خود را از چنگال مبل نشین ها رها کردم! فقط وقتی که سر پیچ کوچه پر خاک حضرت استاد، اتومبیل آقای - ط - نماینده مجلس بسرعت از پشت سر آمد و مرا واداشت بکنار بروم و دستمال بدهان بگیرم، بخود آمدم ...

*

- عليك سلام ننه جون - عیدت مبارک - صدسال به این سالها. زیر سایه امام زمون، کربلاي معلا، نجف اشرف. نن جون مگه عیدی بشه و سالی بیاد و بره که این ورا پیدات بشه! چرا سري باین ننه جونت نمیزنی؟ ای بیغیرت، من که با شماها اینقدر محبت دارم چرا شما پوس کلفتا بمن محل نمی زارین؟ ننه جون خیلی خوش اومدی. چي بگم؟ منکه بلد نیستم بشما فکلیا بگم: تربیک - چه میدونم - تربیک عرض میکنم. ما قدیمیا دیگه کجا این حرفها رو بلد میشیم؟ خوب ننه جون بیا این بالا رو دشتک بشین دهنو شیرین کن. شما، تازگی، ننه، از پسرکم کاغذ ماغذی ندارین؟ نمیدونم کي میداش. شما چي میگین ننه؟ واسه سیزره اینجا میرسه یا سیزرزم تو بیابونا در میکنه؟ خدا پشت و پناش باشه ننه جون. ماشالا ماشالا خیلی خوش سفره پنج ماس رفته و هنوز دلش نمیخاد برگرده سر خونه زندگیش و پیش ننه پیرش. اما ای ننه ... بیاد چه کنه؟ روزي رو خدا هر جا باشه میرسونه. منم که تا حالا گشنه نمونده م. پس بیاد چه کنه؟ اونجا در جوار اون بزرگوارا، یه زیارت سیر میکنه. ما که قسمتمون نیست. وقتی ام میخاس بره هر چه اصرارش کردم منو نبرد. خوب راسی ننه بگو بینم خانومت چطوره؟ خوبه؟ اهل خونتون که سلامتین؟ آره؟...

خانم بزرگ هیچ راضی نبود بمن هم اجازه صحبت بدهد و با وجود اینکه هیچ دندان در دهان ندارد و وقتی که آروارهای لخت خود را بروي هم میگذارد، لب پایینش درست سوراخهای دماغش را می گیرد، پشت سر هم حرف میزد و از همه می پرسید. منم سرگرم خوردن بودم. اقلا اینجا که از کسی رودرواسی نیست شکمی از عزا در آوریم. هر جا که می رفتم یا خجالت میکشیدم و من سرگرم بودم. او ادامه میداد:

- وای ننه جون. نمیدونی امسال چه زمس سونی بمن گذشت! هي بيد بيد مس خایه حلاجی لرزیدمورا رفتم. تنهایی تو این طاق درن دشت آروارهام رو هم خورد که مردم. خاکه های توي کته تموم شد و زمس سون تموم نشد. وای ننه جون نمیدونی نمیدونی ... حالام میبینی هنوز کرسی مو ور نداشتم. اصلا امسال خونه تکونی نکرده ام. شما که اصلا سرما سرتون نمیشه. ننه جون خوب چرا اینطور لخت راه میری؟ با یه کت که آمیزاد گرم نمیشه. بمیرم الاهي ننه جون! بچه حکم زهرا امسال خیلی بداد من رسید. راسی راسی اگه اون نبود من امسال رقی رحمتو سر کشیده بودم. طفلك صبح میو مد بختو پزمو میکرد، ظهر میرفت ننه جون يك دنیا ممنونشم. خدا پیرش کنه - ننه جون پس چرا نمیخوری؟ شاید بدت اومده که چرا گندم شادونه جلوت گذوشتم؟ ها؟ ای قرتی! این قرتی باز یارو بنزاز دور. مس بچه آدم تخمه بشکن ...

از وقتی که از راه رسیده بودم دهانم پر بود. به ماهیت چیز های خوردنی فکر نکرده بودم -

حتی نمیدانستم تخمه هایی را که شکسته بودم چه کرده بودم؟ ولي خانم بزرگ هي اصرار میکرد. من مشغول بودم و او

ادامه میداد:

- ای نه جون، نمیدونی! روم بدیفال، روم بدیفال بیرون روش گرفته بودم. خدا خودش خیلی رحم کرد. گلاب بروت مس سگ بیرون میرفتم. راسی نه جون میگن تویه وقتا دعام مینوشتی؟ راس سه؟ بلدی برانم یه دعا بنویسی؟ خوب نه جون از جنگ منگ چه خبر داری؟ این حسنه، بچه رختشور ما شبا تو پاقایق پای رادیوله؟ رادیونه؟ چیه؟ ... پاش وای میسه و برا ما خبر میاره. میگفت آلمانا یه بمب نمیدونم چی چی - اسمشتم گفت نه ... ولی برا ما که دیگه هوش و هواس نمونده - اختراع کردن. راس سه؟ نه جون راسی راسی من دلم واسه مادرای این جونکا کبابه. کباب! آخه هر چی باشه بنده خدا که هستن. آدم دلش میسوزه. حالا کافرن، کافر باشن. نمیدونم نه - میگن دیگه جوونا تموم شده ن. حالا دیگه پیر میرارم می برن؟ آخه شب عیدیه چطور دلشون میآد؟ آخیش ... منکه دلم ریش ریشه! مادر مرده ها! اما نه جون من یه چیز دیگه میگم. شاید آخرالزمنه. شاید اینا همدیگه رو می کشن که کار صاحب زمون راحت بشه و دستش - قریونش برم - زیاد خسته نشه. از قدرتی خدا چه دیدی نه جون ...؟

منکه تا اذا بلغت الحلقوم خورده بودم بلند شدم: - خوب خانم بزرگ عزت شما زیاد. خدا سایه شما را از سر ما کم نکند و به شما طول عمر بدهد.

خانم بزرگ تند رفت تو :

- وایسا! وایسا! نه جون، وایسا، یه کاریت دارم ... آها ... الان میام... بیا نه جون گرچه قابلی نداره ع ... ر ... ذ ... می ... خام. راسی چرا اینا رو نخوردی؟ بیا بیغیرت، من از این حرفها سرم نمیشه. باید بریزی تو جیات بری ... خانم بزرگ يك اسكناس بمن عیدی داد و جیب هایم را نیز از نقل و شیرینی و گندم شاهدانه پر کرد.

*

با رفیقم که به تنهایی خجالت میکشید بدیدن ریس اداره شان آقای - ب - برود که در ضمن رییس انجمن شمال غرب هم بود صبح روز سوم عید در منزل ایشان را میکوبیدیم. کلفت نازك صدایی از لای در، در جواب ما گفت که آقا تشریف ندارند. راستی حافظه چقدر به انسان خیانت میکند؟ تازه یادم میآید که ایشان روز بیست و ششم اسفند در روزنامه آگهی داده بودند که: « تبریکات صمیمانه ام را در این نوروز ملی باستانی بخدمت تمام دوستانی که همه ساله سرافراز میفرمودند تقدیم داشته و در ضمن خبر مسافرت چند روزه خود را به نواحی جنوب اعلام میدارم. ازین جهت با هزار تاسف و پشیمانی از پذیرفتن و درك حضور دوستان در ایام نوروز معذور، و امید است که ... »

باقی جملات ادیبانه ایشان را در نظر نداشتم. ناچار من نیز اسم خودم را روی کارت رفیقم، پهلوی نام چاپی او، نوشتم و به کلفت نازك صدا که پشت در ایستاده بود دادیم و تند رد شدیم. رفیقم که هنوز صورتش تا بنا گوش سرخ بود برای اینکه خودش را از تگ و تا نیندازد می گفت:

- چه خوب از وراجیهای آقا هم به باین زودی خلاص شدیم. چه خوب بود همه دید و بازدیدها همین طور ساده بود. - ولی من درین فکر بودم که گویا همه سال از وقتی که این آقا اسم و رسمی پیدا کرده، دو سه روز پیش از نوروز چنین اعلانی از او در روزنامه ها دیده ام. و پس از تعطیل ایام عید معلوم شده بهیچ گوری تشریف نبرده بوده اند ... و بعد تصمیم گرفتم به محض اینکه فرصت پیدا کنم شماره های پیش از نوروز روزنامه های این چند ساله را يك مرتبه دیگر ببینم.

*

دست آقا را بوسیدم و در يك گوشه مجلس زانو زدم. با وجود اینکه جز خود آقا کسی مرا نمیشناخت همه یا الله گفتند و جلوی پایم بلند شدند.

- اسعدالله ایامکم .

- صبحکم الله بالخیر.

- عید کم سعیدا.

عربی های آب نکشیده بود که از هر سو با يك تکان سر پرتاب میشد. مجلس « غاص باهله » بود. از آخوند و بازری و کاسب و اعیان و روضه خوان وفکلی ... و همه جور آدم دیگر پیدا میشد. یکی دو نفر که یا زورشان آمده بود کفش هایشان را در بیاورند و یا از وصله جورابهایشان خجالت میکشیدند، با کفش همان دم در اطاق نشسته بودند.

میان اطاق وسط يك سینی برنجی ضخیم و بزرگ بساط عید چیده شده بود: يك کاسه چینی نقش و نگاردار ن سبه بزرگ که آب زردرنگی، که وقتی از آن خوردم فهمیدم زعفران بآب زده اند، تا لب خط آن را پر کرده بود. يك شیشه گلاب که هنوز پنبه سر آن برداشته نشده بود، در گوشه دیگر جا داشت. يك بشقاب خرما و يك شیرینی خوری بلور پایه دار و دور گنکهای پر از نقل بید مشک هم شیرینی عید این بساط بود.

با استکانی که در میان آب زعفرانی رنگ میان کاسه، به آهنگ قدم کسانی که تازه وارد میشدند میلرزد؛ یکی با ته ریش جو گندمی و سر تراشیده و دست های خضاب کرده به مردم آب دعا میداد. همه تبرک میکردند که تا آخر سال بیمار نشوند. گلاب هم به سر روی خود میزدند و با خرما، واگر هم پروتر بودند، با نقل دهان خود را شیرین می کردند. آقا میفرمود: - این رسم از زمان مرحوم والد درین خانه مرسوم شده - وزیر لب زمزمه کرد « رحمه الله علیه » - و بعد فرمود: - آن مغفور از حاشیه کتاب « شرح دعای سمات »، طرز ساختن و آداب این آب دعای مجرب را آموخته بود و هر سال ازین آب دعا بدست مبارک خودش

درست میکرد و خوب یادم هست وقتی کوچک بودم منوچهر میرزا فطن الدوله مرحوم، هر سال اول عید میفرستاد منزل ما و از آن میبرد ... بعد مهمان تازه ای رسید، همه برخاستند و نشستند و سلام و علیک و « اسعد الله ایامکم » والّخ و بعد ایشان فرمودند:

- من خودم خیلی تجربه کرده ام، هر سال که شهر بوده ام و ازین آب دعا درست کرده ام و موقع تحویل سال به قصد قربت خورده ام تا آخر سال هیچ مرضی نکشیده ام، ولی سالهای که سفری یا زیارتی در پیش بوده است و ازین فیض محروم مانده ام هیچ امید نداشته ام که تا آخر سال اصلاً زنده بمانم ... - باز مهمان تازه ای رسید، و برخاستن و نشستن و « ایامکم سعیدا » و بعد آقا دنبال فرمودند :

- ابن آب دعا را من خودم برسم مرحوم والد بدست خودم درست کرده ام، دعایش را نوشته ام و خودم آن را در آب نیشان شسته ام و از تربت اصلی که هر ساله با خود از کرلا میآورم بآن زده ام و هفتاد مرتبه « چهار قل » و « یاسین مغربی » و بآن فوت کرده ام و گمان نمی کنم چیزی از آن کم باشد ... و

آقا اینقدر از آن دعای مجرب تعریف کردند و آن قدر در استجاب و خواص خبرهای وارده و ماثوره خواندند که یکی از مریدان وقتی خواست برود، در همان شیشه گلاب که تا آن موقع خالی شده بود کمی از آنرا برای اهل و عیال خود با هزار التماس برد،

ولی با همه اینها، یکی از آن یارو ها، که با کفش دم در نشسته بود و یک پایون با یخه آهاردار گردنش را شق نگهداشته بود از این آب دعای مجرب نخورد که نخورد، من بودم، وقتی که رفت علاوه بر اینکه خود آقا باو عیدی نداد همه اهل مجلس میخواستند سایه اش را با تیر بزنند، حاج آقاي ریش بلندی که زانو بزانی من نشسته بود و کلامش که از دهان گشاد و بی دندانیش در میاد و از میان ریش پشم هایش میگذشت هنوز بوی رنگ و حنا در هوا منتشر میساخت، شنیدم چنین غرغر میکرد:

- بر دوره تان لعنت! قرتیا ! ..

بعد هم صحبت از عده زوار آن سال عتبات شد . یکی که سعادتش یاری نکرده بود تا تحویل حمل را « تحت قبه منوره » موفق و دعاگو باشد و تازه از راه سفر میرسید میگفت:

- در کرلا، در مجلسی با رئیس شهربانی آنجا روبرو شدم، پرسیدم آمار زوار امسال را دارید؟ گفت بله، مطابق آخرین خبر عده زوار امسال یک کرور است، گفتم چقدر آنها از ایران هستند؟ گفت عربها که اهل خود این دیارند جزو این شماره بحساب نیامده اند!

کسیکه این خبر را داد خیلی مشعوف بود و همه بشنیدن آن باز الحمدلله های غلیظ و با آب وتابی از بیخ حلق ادا می کرد و یکی از آن ته مجلس اضافه کرد:

- جانم! بکوری دشمنان آل علی ...

بوی چیق و قلیان سرم را منگ کرده بود، بلند شدم و: - خوب حاجی آقا اجازه مرخصی میفرمایید؟ مستفیض شدم، امیدوارم خداوند متعال سایه شما را از سر ما کم نکند!

- خوب تشریف می برید جانم؟ ایدکم الله انشاءالله، خدا عاقبت تمام بندگان را بخیر کند، بیا جانم این هم دشت شما، انشاءالله مبارک است. - ومثل روضه خوانها که موقع رفتن در حال مصافحه بکف دستشان میگذارند، در حالیکه یک دور دیگر دست آقا را میبوسیدم چیزی بکف دستم گذاشت، کمی در بیرون آمدن تردید کردم و همانطور که دست آقا در دستم و لبهایم بر پوست سفید و نرم آقا بود چند دقیقه معطل شدم، نمیدانم در آن بچه خیال افتاده بودم؟ آنجا نفهمیدم و تند بیرون آمدم.

آقا یک سکه صاحب الزمان، که هرگز خرج نمیشد، و فقط باید در ته جیب و یا بیخ کیسه بماند، بعنوان دشت اول سال بمن داده بود، منم آنرا یواشکی در دست فقیری کوری که دم منزل آقا سوز و بریز می کرد و روز عیدی کسی باو محلی نمیگذاشت، گذاشتم و در رفتم، حتما خیال می کرد یک قرانی نقره است.

*

میخواستم برای دیدن کسی بپا ماشین بروم، اتوبوس خط چهار کمتر پیدا میشد، جمعیتی که یا به دید و بازدید و یا به « شاب دولزیم » میرفتند تا یک اتوبوس میرسید بطرف آن هجوم میآوردند. زن ها با چادر نمازهای گل و بوته دار و لب های قرمز قرمز و ابروهای تابنا، و مردها و پسر بچه ها با گیوه های نو و سفید، روی هم می ریختند و معلوم نبود این گیوه های نو و این لباسهای شیرینی خوران عید از آن میان بچه حال بیرون خواهد آمد. راستش دلم نمیامد وارد جمعیت شوم، نه ازین لحاظ که منم لباس نوي در بر داشتم - نه، دلم نمیخواست کفشهای کثیف من و تخت های کثیف تر آن گیوه ها و کفشهای نو و واکس زده مردمی را که به عید دیدنی میرفتند خراب کند. آنقدر ایستادم تا جمعیت کم شد، اکنون اتوبوس که میرسید کسی نبود تا هجوم بیاورد.

روی صندلی دوم دست چپ جا گرفتم. پشت سر من یک نفر دیگر، یک زن بالا آمد و پشت سر شوهر روی صندلی اول نشست. شکم بزرگ خود را جابجا کرد و کاغذ پر از گوشتی را که در دست داشت پهلوی خود روی صندلی گذاشت. چادر نماز وال و بدن نمایی خود را که چندان بوی عید آن نمیآمد روی سر خود مرتب کرد. صورت او را در آینه جلوی شوهر خوب می دید. غیغ پایین افتاده و پای چشم های پف کرده او آدم را بیاد مشگ های سفید دوغی که تابستانها دوره گردها میفروشنند می انداخت. مشگ های که با آهنگ حرکت چرخ گاری های دستی تلو تلو می خوردند و دوغ توی آنها حق حق صدا می کند. ته سیگاری گوشه لبش دود می کرد و انگشت های زردی بسته اش گاهگاه برای دود کردن آن از لبهایش، نزدیک می شد.

زیر ابروهای او، که معلوم بود مدتی آنرا بر نداشته، ریش نتراشیده و زیر خاکروبه کش محله مارا در نظرم مجسم می ساخت. یادم نیست صورتش چین و چروک داشت یا هنوز جوان بود. ولی بهر حال هیکل بزرگ و کپل درشت او که یک صندلی دو نفری را گرفته بود در نظر اول او را زن مسنی معرفی می کرد.

یک آرنج خود را به پشت صندلی راننده تکیه داد و سر سنگین خود را با چشم های خمار و خواب آلود بروی آن نهاد. موهایی نامرتب او روی شانه راننده ریخت ولی نه او ممانعتی کرد و نه شوهر تغییر حالتی داد. گویا آهسته نیز با او صحبت می کرد ولی بگوش من نمی رسید.

مسافر ها یک و دسته دسته بالا میامدند. دو سه بچه کوچک و بزرگ و به دنبال آنها یک دختر پا به بخت و رسیده که از زیر پیراهن عید، پستان هایش تازه سرزده بود؛ و به دنبال او یک زن و مرد، نه چندان شیک پوش و عالی، بلکه دهاتی وار و امل، بالا آمدند و صندلی های پشت سر مرا گرفتند و دنبال خود نیز خش خش لباسهای اطلس و آهاردار خود را صندلی ها بردند. زنی که جلوی منو پشت راننده نشسته بود، خوب فهمیدم، که در سرتا سر این قضا یا - از موقعیکه بچه ها بالا آمدند تا موقعیکه روی پای مادر و پدر خود نشستند برای اینکه پول جداگانه نپردازند - همه جا با چشم های پف کرده خود آنها را دنبال می کرد.

اول بچه ها را خوب تماشا کرد. پس از آن دخترک را و بعد نمی دانم بیاد چه افتاد که بیش از آن نگاه خود را بروی او معطل نگذاشت و زود متوجه مادر نو پوشیده او شد که از عقب می رسید. و پس از آن نیز که این خانواده ساده و عید گرفته از جلوی او رد شدند چشم خود را به دنبال آنان به عقب گرداند و تا موقعیکه آنها درست جابجا شدند دقیقه ای با بهت و سکوت به آنان می نگریست.

در آن یک دم سرخود را به عقب برگردانده بود و آنها را می باید نتوانستم دریابم که به چه فکر می کرد و یا چه خاطراتی از این دیدار در او زنده شده بود. شاید او نیز وقتی کودکانی داشته که مرده اند یا - نمیدانم طور دیگری شده اند؛ و یا شاید فکر می کرد که و نیز وقتی دختری بوده و بجای این مشک های پلاسیده و آویزان پستانهای سفت و برآمده ای داشته؛ و یا به شوهر خود می اندیشید که او را طلاق داده بوده و یا خیلی چیز های دیگر که من نمی توانستم دریابم. ولی بعد در میان چشم های خسته او که از پلک های خسته تری به بیرون می نگریست همه چیز را دریافتم. دریافتم که در ته چشمهای بی رمقش دریایی از غم و اندوه، از حسرت و درد، از آرزوها و امیدهای تباه شده موج میزد که هر دم ممکن بود به صورت اشک از پلک های او سرازیر شود.

با سنگینی سر خود را برگرداند. ته سیگار خود را بدور انداخت. صورت خود را بطرف شیشه اتوبوس کرد و آنرا با هر دو دست خود پوشاند. کسی ملتفت این قضایا نبود و تنها من بودم که در بحر این دیگری غوطه ور بودم. حتی برق یک قطره اشک را که از زیر دست های او روی سینه اش افتاد، از میان آینه جلوی راننده دیدم. مثل این بود که شانه هایش نیز تکان می خورد. اتوبوس براه افتاد. از توپخانه گذشتیم. او پولش را داد و پنج ریال هم پول خرد از شاگرد شوهر گرفت و « سر تخت » پیاده شد و رفت .

بلیط فروش که پول او را خورد کرده بود و گویا هنوز در فکر او بود از شوهر پرسید: « یارو کی بود؟ » و او بی اینکه سر خود را برگرداند و در حالیکه فرمان ماشین را برای فرار از دست انداز کف خیابان بطرف دیگری می گرداند جواب داد: - به! چتو نشناختیش؟ پروین شلی، خانم رییس زری بودش دیگه!